

Republika Srbija
Ministarstvo unutrašnjih poslova
Sektor za vanredne situacije

Familijakro sikhavipe vaš o vanredno situacije

Džanen li sar te arakhen tumen thaj tumare familija kotar o bilače situacije?

Editoro

Organization for Security and Co-operation in Europe
Mission to Serbia
Čakorska 1, 11000 Belgrade

Organizacija vaš o arakhipe thaj kooperacije ande Evropa
Misija ande Srbija
Čakorska 1, 11000 Beograd

Republika Srbija
Ministarstvo unutrašnjih poslova
Sektor za vanredne situacije
Kneza Miloša 101, 11000 Beograd

Republika Srbija
Ministro androne bučengro
Sektori vaš o bilaće situacije
Knez Miloša 101, 11000 Beograd

Dizajno

comma | communications design

Štampa

Original

Translacija

EUROTRANSLATE

Tiraži

2000

Importanto

O vačaribe ande akaja publikacija siton samo e autorengre thaj na sikhaven oficijalno i pozicija kotar i Misija OEBS.

I publikacija si kerdi kotar o love dende katar i Švedsko agencija vaš o maškarthemutno developmenti thaj kooperacija anoramesko projekti Konsolidacija o procesi demokratizacijakro ande sektori arakhibasko ande Republika Srbija.

Anglomothovipe

Ko palune 30 berš, but barilo o numero katastrofengro ande lumija, sar hem o efekti savo isile ande trujalipe. I eksperienca katar i Republika Srbija, savi sinela majbut katastrofe savo fundo sinela manuškane viktimija, nasvalipe thaj materijano bilačhipa, dena fakti kaj o bilačhipa savo si elementarno bilačhipe thaj tehničko-tehnološko incidentija, ruminena o arakhipe thaj o dživdipe savutne bešipnasko, hem e regionesko.

Palpalunipe e katastrofengro šaj oven minimalno tej o manuša šukar infomišime thaj pendžarde sar kerelpe prevencija katar o katastrofe.

Te sine tumen ande godi o šajipe vaš o bilačhipe thaj riziko ano tumaro trajalipe, džanen sar thaj kaj šaj ljen informacije, hem kaj šaj te organizuinen tumen ande bilačje momentija, tumaro thaj tumare familijakro dživdipe ka ovel lačardo. Tumen sijen majšerutno akteri ano akava sistemi - tumen musaj te oven pendžarde akala situacija, te džanen sar te reaguinen hem te čeren kooperacija e agencija vaš o sekuriteti. Kana i bilači sitacija lela than - majbut bizo haberi thaj ano jek vakti - tu thaj ti familija sijen ande situacija savi sijen korkori sa dži na aven o agencija vaš o sekuriteto. Majimportatno si te džanen i procedura thaj o phird ando odola momentija.

O fundo akale publikacijako si te ažutirinel tut thaj te familija thaj sikhavel soj majlače te čeren kana avel i bilači situacija.

Drabaren šukar - akaja publikacija sikhavi tumenge informacija andro bilačhipe, thaj dela irame lava thaj sugestije save ko vakhti katastrofengro si majimportantna.

I misija e Sektoreski vaš o bilače situacije ande Ministro androne bučengo si te arakhel manuškano dživdipe, trujalipe, kulturno thaj histroikano kustikerdo, sar hem čeribe, inkeribe thaj anglalipe e savutne nacijakro vaš i prevencija e bilačhipaski. O sektori vaš o bilače situacije ka nastojini te kerel prevencija thaj lačharel o faktia andar o ververane katastrofe save šaj oven ande amaro regioni.

Bilačhipe ande varvarutne situacije - jaga, panljale situacije, zemljotresi, hemisko incidentija - šaj oven savethaneske, ando savutno momenti thaj bizo haberi. Odoeske o prioriteti e Sektoresko ano vakhti thaj profesionalno čerel buti ando esavke situacije.

Jagačhavutno-ikalutno spremno siton te ano savutno momenti den plo maksimum ano arakhipe thaj inkalibe amare dizutnego.

Predrag Marić
Pošerutno ano Sektori vaš o bilače situacije
Ministro androne bučengro Republika Srbija

Saikerin

Anglomothovipe

Jagale situacije ande khera

Jagale situacije ando veš

Panjale situacije (poplave)

Inkalipe thaj butikeribe ande pani - panja thaj dorav

Klizište thaj odronija

Zemljotresi

Tehničko-tehnološko bilačhipe

Nuklearno thaj radiološko bilačhipe

Terorizmo

Ekstremno vakhtesko uslovia

Ekstremno tatipa - tatipasko nasvalipe

Ekstremno šudripa - iveske balvala thaj šudripa

Balvala thaj devlesi jag

Biphajrarde mudaribaskere buća - NMB

Trafikakre bilačhipe

Ažutiripe

Palomothovipe

Majimportantno numeria

**Jagale situacije
ande khera**

I jag sitoj realno
bilačipe kaj paše
materijalno isibe
šaj našalen tumaro
dživdipe. Ma adžikeren
te ovel tumenge
vareso, osigurinen
tumen ko vahti!

**Te diklhlen
i jag
vičinen o
numero
193**

SAR TE ČHINAVA LE?

Majšertuno sitoj te džanen akava:

Prevenција

- Andro podrumi, garaža, tavani thaj aver, ciden sa o garavde šeja sar soj magazini purane, kutije kotar farba, razrazivači sar hem purane urajbaske šeja, nameštaja thaj aver vareso.
- O stepenice našibastar kotar jagale situacije ko vakhti arakhen thaj inčeren koslo sose odova sito jekhutni situacija te arakhen tumaro thaj tumare familijakro dživdipe.
- Kontrolišinen tumare jagačhavde alatija, crevia thaj inčeren len ko lači pozicija.
- Sikljovent te šukaripna čeren buti (aktivirinen) o jagačhavdoaparati thaj sikhaven tumare čerutnen sar te vastaren o aparati soske ko bilače situacije nane timen vakhti te drabaren o mothovdo.
- Sikhaven te čhaven te vičinen o numero 193 kana isi jagale situacije.
- Te primetindžen i jaga jase khandel ande tumaro čer vičinen e jagačavden thaj nikad ma gndinen so aver odova ka čherel.
- O biagorimo duhani nikeda ma forden kotar džami jase kotar terasa sose šaj agorini ande varesavi terasa jase soba telal tumaro čer hem vazdel i jag.

- Ma ačhaven o šporeti thardo thaj bidikhlo
- Ma tharen duhani ando kreveti
- Ko vahti dikhen i elektinstalacija khereski thaj o savutne jagale sistemija ando čer
- Inkeren podur o čirbitija kotar o čhave;
- Ma koristinen o jagale buća jase o gas i putarde jaga (kamini) ano trujalipe kaj isi slabo ventilacija;

So musaj te čerelpe ko jagale situacije

→ Te dikhlen i jag sojbasktar, a nane tumen alarmi, inkloven ani pendžera thaj vičinen „Jag“ thaj vazden e manušen uzal tumende.

→ Vičinen o numero 193, thaj den konkretno data kotar i jag thaj trulajipe, adresa, sprati, thaj numero e čheresko.

→ Ako i jag ali dži o jek soba tumare čhereste, phanden o udar odola sobarko thaj mudaren i elektrika.

Vičinen e jagačavutnen thaj čeren evakuacija tumare čerutnengri, te i jag tikni, dikhen te mudaren las.

→ Tej i jag bari, ikloven kotar i čer thaj phanden sa o vudara palio tumende. Ki kontra, o vazduho savo avel kotar o vudara šaj buxljarel i jag ko avela txana tumare čhereste.

→ Kana čeren evakuacija, but importanto si te o sa čerutne oven khupate, sose isi šajipe te o čhave kotar i dar oven garavde. Kana sare ka oven kupate, tedani khupate šaj ikljon kotar tumaro čer.

→ Oven spremno te dikhen tumen e čhuroa hem tatipa, te isi tumen vaxti, uraven o khundre, kaputui thaj phanden tumaro nak hem muj kotorencia save si čhivde ano pani.

→ Nikeda ma koristinen o lifto sose kanaj si esavki jagai situacija, o otrovno čhuro šaj khuvel anndre hem pherel o lifto hem odova šal anel sigurno meripe e dženenge save si ando lifti.

→ Ako na sijen direktno ande jagali situacija, majlače te ačhoven palal o udar tumare čheresko. Te sine tumen i situacija o čhuro te khuvel telal tumaro vudar, ljen o panjale kotora šejengre thaj čhiven telel o udar odoleja ka čhinenven o čuro te khuvel andre. Ako o avrutno vazduho čisto, ikloven ki terasa, phanden o udar e terasakro thaj adžičeren te aven o jagačavde te mudaren i jag, ko tumaro čer sijen majsigurna.

Čhiven andi godi! Ma čhoven pani kana kamen te:

- te kameljen te mudaren i jag ane elektrika - šaj oven direktno izložime elektrika
- te kamljen te mudaren i jag savo si kotzar o benzini jase ulje, akala supstance si panjale thaj kolaj šaj čeren bi bari šteta jagakri.

Ma čhoven

pani kana

mangen te

mudaren

i jag ki

elektrika

jase ko

avera

aparacija

hem ko

okola

situacije

kana isi

jagale

situacije

benzinea.

Jagale situacije ano veš

Te dikhljen i jag

- odma vičinen i lagačhvtuni stanica ko numero 193 thaj den savutne informacije vaš i jagali situacija
- den deskripcija savi i kondicija e jagakri
- te sijen ko vaxti, mothioven savi direkcija džal i jag thaj ma čhinen
- ma čhinen i veza sa dok na den o savutno čačutne informacije

vičinen 193

Te kamljen te tiknaren o riziko e jagakro, musaj te:

- ma forden o txardo duvani ano putardo than;
- ma tharen i čar, kašta ane bešte thana ajse pašo veša;
- ma tharen i skara (roštilj) ko putardo than, uzal o kašta, čhar;
- ma tharen i skara (roštilj) ko putardo than, uzal o kašta, čhar;
- ma ačhaven o brlogo ko veš sose šaj kolaj tharelpe
- ičeren ki godi o čhnavipe duvanesko kana čerelpe buti ko pravdipa, poljana;
- inčeren respekti vaš o čhnavdo khujbe ano regija kaj i jag.

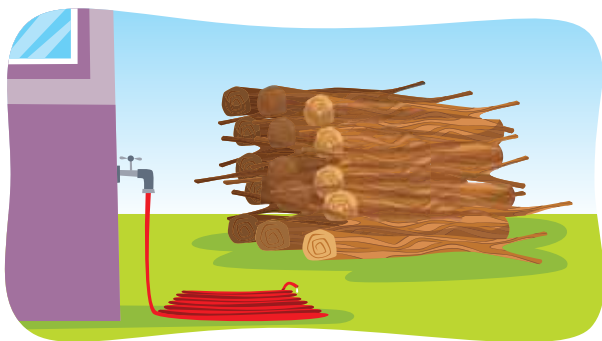
O jaga šaj oven čerde naturalno, thaj devleske jaga (maj but situacije) thaj kotar o manuš dženo.

- slučajno, (tikno spoj, tate aparatije, thaj varnice)
- namerno tharibe (bilače postupkija ko bešte thana ano veš)
- inateske, kana o manuš inateske tharel i jag
- kana kerelpe agrikultura buti ande poljana (tharibe i čhar thaj avera vareso, odova čhnavdo Kanunea vaš o čhnavišbe jagakro. Rojbaske, akala situacije si majbut.

Jagale situacije si jaga save si ko putarde thana thaj but sigate džan ando aver regije - kašta, čhar, trujalipaske thana thaj thabna kaj but phare džalpe.

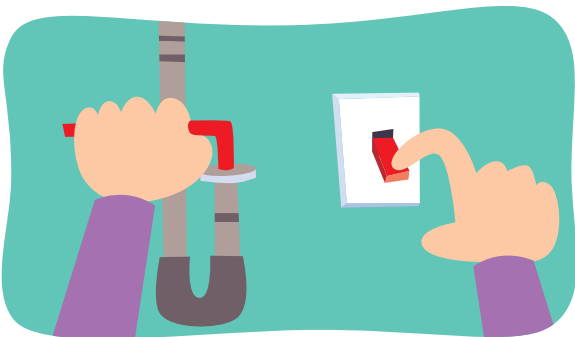
Specijalno vaktesko uslovija - but bare tatipa, zoralo bavlal thaj šuko vakhti sio majbare uzrokia jagakre.

Tej tumaro čher uzal jase pašo veš, musaj te:

- ko kugo andar o 20 meteri uzal tumaro čher, čhinen sa i čar thaj čistininen uzal kotar stina kašta;
- čistininen tumaro balkoni čheresko - ciden o šuke kašta, ma adžičeren o šuke kašta te oven uzal tumaro čheresko zido, jase upral tumaro čher;
- ma inčeren o buiça save si kolaj tharibaske uzal tumaro čher;
- Obezbedinen lače jagačhavde aparatija thaj čeren olengro servisi ano vaxti;
- Arakhen panjesko crevo baro dovoljno te učari sa okoja regija savi kamen te arakhen, rezervoari panjesko thaj pumpa panjeski;

I jag avel tumare čhereste:

- oven smireno;
- sa o kolaj jagale aparatija čhiven ano jekh phandlo txan te na aljen ki situacija te buxljaren i jag;
- phanden o gasi jase benzini savo avel tumare čhereste;
- čheren kolaj te nakhel o jagačhavde vorda;
- tharen i lampa avral thaj andre te šaj kolaj dikjen kotar o čuro;

Tej i jag paše uzal tumaro čher:

- ma inkloven kotar o čher sem te na sijen sigurno so šaj arakhen sigurno bešipne avere thaneste. o šajipe te beše ko khera
- save našti kolaj tharenpe sitoj but baro;
- čhiven e čhaven, celo familija thaj tumare životinjen;
- phanden sa o andrune vudara hem o džamija thaj chuden e panjale kotorencia;
- ciden o zavese kotar o pendžere;
- ciden tumaro nameštaj ko centro tumare sobakro, po dur kotar i pendžera;
- phanden sa o andrune vudara kherestar;
- arakhen rezervoaria panjeske;
- oven sare khupate;
- en o lampe uzal tumende te ačilji i elektrika;

Godžaver si i evakuacija te ovel samo kana si majimportanto ko thana kaj nane jagale situacije thaj čuro thaj palal o direkcije save dende o kompetentna agencije.

Kana mudardi i jag

- ikloven kotar o čher thaj mudaren avera pointija jagakre
- dikhen šukar thaj dežurinen sa džikle na oven mudarde o thana jagakre, isi šajipe te oven tikne jaga uzal o čhera, hem pale te oven tharde korkorpestar.

O bimudardo

duvani si

majbut

uzroko

jagakro ano

savutne

vešane

jagale

situacije

thaj ma

foden o

duvani kotar

o vordendgi

pendžera

kana džan.

Kana sijen

avral,

mudaren

o duvani.

Panjale situacije

Direkcije so te čerelpe kana si panjale situacije

- Pratinen o informacije ano radio, televizija jase internet
- Oven godžate kaj o zorale panjale situacije čačutne. Te sine riziko, odma nakhen ko uprune kotora čhereskre. Ma adžičeren o instrukcije te čeren odova.
- Oven po dur kotar i elektrika thaj kablija.
- Ma džan ko regije save si pendžare vaš o klizištija hem trošane bregija.
- Ma čhinaven e sigutne manušen te čeren pi buti.

Direkcije čhinavibaske panjesko ko rizično regije

- Kana nane panale situacije, oven odgovorno, ma foden o brdlogo ko pani thaj kanaliya
- Ako o brlogo ko kanaliya sikhaven e agencijake odoja situacija
- Ano dizja kaj sebepi o bare bršima pobut džal pani, ma frden o brlogo thaj ma učaren e šahta save ljegarena o atmosferske panja
- Te isi šajipe, pheren o džakija pošika save kana avel o pani, šaj čhiven ano pendžere thaj khujbe ano čher.
- Ma phanden o panjeske drumija te na avel dži o akumulacija panjeski ko nilajesko vakti.

O panjale situacije si elementarno bilačhipe save šaj ovel lokalno - akój tane ko trujalipa jase tikno komuniteti, thaj bare - akój si putarde o lenja thaj po but komune.

O vahti e panjesko varirini ano slučaj ko slučaj. O panja ko ravnopoljane si majkolaj buxljona, džal po but dive a okola save si po zorale akala na dikhljona. Esavke panjale situacije formirina opasno destruktivno talasi save anena čhika, bara hem tikne kašta.

Dži o panjale situacije avel hem kana o niveli ande lenja barjol hem adžahare avel dži o telune panja, hem nasipija. Dži o panjale situacije šaj avel hem kana pharjol i brana thaj sebepi o pobuter panja ingarel dži o majbut seriozna panjale situacije.

O panjale situacije šaj oven ko sa thanende. Čak okola potikne lenja, kalanlija, panja save na dikhona seriozno, šaj čeren majbari šteta.

Direkcija kana i evakuacija majimportanto

- Ljen majhari šeja thaj te isi šajipe ikljoven khupate kotar čher.
- Oven koperativna thaj čeren buti e sigutne dženenca.
- Ako bešen uzal i brana oven informišime savo si o signali bibahtalipaske, kobor vahti trebul tumenge te našen thaj savi si sigurno regija tumenge.
- Prekal o radio, pratrinen i situacija panjeski thaj i signali bibahtalipasko.

Te sinetumen vakti te arakhen thaj osigurinen tumaro čher, ma zadinen i elektrika savi si uzal o pani.

Direkcija kana avel i situacija te našen kotar tumaro čher

- Ma phiren andar o pani savo džal. Phiribe ko pani samo baro 15cm šaj peravel tumen. Te musaj te nakhen o pani - phiren odori kaj na džal pani.
- Ma khuven vodernca ko panjale regije. Te phandla tumen o pani, ikljoven kotar o vorda thaj nakhen ko aver rig.
- Ma nakhen o sigate panja phirindoj a ni vordenca.
- Čeren evakuacija e kheutne životinjengre, te si phandle, putaren len.
- Oven spremno ki situacija te terbul te ačhaven tumaro čher - spreminen i čxanta jase torba tumare lilenca, majfundone bučenca (lampa, šeja - čizme, šiši panjeja, tranzistori thaj baterije, rovlik hem aver.

Te sine tumen vakhti, ka ovel šukar te:

- osigurinen tumaro čher;
- mudaren i elektrika;
- mudaren sa o aparatija thaj elektrika

Direkcija so palo panjeskre situacije

- Šunen ko radio jase haberija kotar o pibasko pani, thaj da li sigurno pibaske.
- Citumen kotar o pani, oj šaj ovel bilači thaj šaj inčeri benzini, thaj buča kotar i kanalizacija.
- Našen kotar o pani savo džal.
- Oven pažljivo ko odola regije kaj o pani našlja, sa o duma si lošarde thaj na sigurna.
- Iranen tumare čherende samo kana o sigutne manuša phene soj odova sigurno.
- Ma koristinen i elektrika thaj o aparatija bizo angle dikhipe.
- Čistinen sa o regije ando tumaro čher.
- Oven dur kotar o čera save si uzal o pani.
- Oven pažljivo kana khuven ano čher sebepi o zidija tha aver vareso

- Osposobinen o purane septičko thana thaj aver kanalizacije angle - tej bičaće šaj oven baro sastimasko riziko.
- Čistinen thaj čeren dezinfekcija sa soj panjalo, i čik palal o pani šaj inčeri brlogo kotar i kanalizacija thaj hemikalije.
- Te dikljen mudarde životinjen vičinen o servisi ko numero 193 thaj 1985.

Len godžate!

Hem kana o

pani našel

palal, o

bilačipe

pana odothe.

Pazinen!
Sano ledo

**Ažutiribe thaj butikeribe
ano pani (lenja hem bare panja)**

Ažutiribe ko tasljojbe thaj avera bilaćipa

O sigutne manuša ka resen pe čamcoa jase pxalja ažutiribaske dži o dženo kase trebul ažutiribe.

Te trebul tumenge ažutiribe dikhen o instrukcije save si dende katar o sigutne manuša thaj ma den vika da bi nakhaven tumen dži o majlačho than.

Te mnašti ažutirindžen e manušeske savese trbul ažutiribe, probinen te dforden leske bilo savo šej savo ka inčeri le avral o pani thaj len godi kaj odova than da bi šaj sikhaven odova e sigutne ekipake.

Phiribe ano ledo jase len

Te phirdžen ano ledo, džanen so isi šajipe te pharjol thaj te peren ano pani. Uzal o tumende musaj te ovel tumen šukar šeja ko esavke situacije, sar hem o mobilno telefoni hem pištaljka uzal i men.

Dok sijen ko pani thaj kana sijen ando pani, musaj te ovel tumen:

- adekvatno buća vaš o pani,
- adekvatno drumesko plani,
- lampe vaš i raćjakro navigacija,
- prsluko spasibasko thaj
- pištaljka savi ka vićinel ko ažutiribe tej o panjesko vordon džal po andre ano pani.

Direkcije e dženeske savo sine ko šudro pani.

- Ako o dženo manuš šaj phirel, probinen te tačaren le. Prominen leskre panjale šeja thaj uraven le šuke šeja.
- Ako o dženo manuš nane godžate jase našti phirel, izbeginen te phiraven lje, ma popkušinen te xuljaven lje, adžičeren e sigutne ekipa. Učaren lje te na bi našalji o tatipe ljesre truposko.
- Šaj dena lje tato pani e šećereja, na alkohol. Masaža, alkohol thaj te sigate tačareibe šaj anena dži o našaljibe o tatipe e truposko.

Te phagilo o ledo

- Ma sidžaren.
- Odma vićinen nekas te ažutinel tumen jase phuden ani pištaljka
- Pokušinen pohari te iranen kotar aljen.
- Pokišinen te vazden tumen upral o ledo, iranen tumen, phiren ko štar jase puzinen dok na aven ko po txulo ledo.
- Palo inklovibe, tačaren tumen.
- Ako na sijen ko šajipe te iranen tumen ko sigurno ledo, nek ovel tumen ki godi so tiknarena o tatipe tumare truposke.

Direkcije ki situacija te valjandža averske nekase ažutiribe.

- Vićinen e sigutne agencije.
- Pokušinen e kašteja jase šeloa ciden e manuše savo si ando ledo.
- Ciden e džene kotar o ledo ani direkcija kad si o zoralo ledo, phiren ko štar pre (puzinen) varesave meteria.

Klizištija hem odronija

O vozibe

kana si bare

bršima si

bilačo.

Oven but

seriozna

kana vozinen

- čhiven

godžate o

rumime

druma, čika,

bara save

si ko drumo

thaj avera

buća.

I Srbija sito jek phuv savi si bibahtali e klizišta thaj odronija, 30% amari teritorija si telal o klizištia. Te o štete oven po tikne, importanto si te pendžaramen akale elementarno bibahtalipea savo isile seizmološko thaj litosfersko karakteri.

Klizišša sito phiribe e phuvjakro, bara thaj aver vareso. Aktivirin pe but sigate, kana o pani čerel akumulacija ande phuv sar posledica bare bršimengo, panjengo, iva hem avera buća. Šaj oven sar posledica bilaće relacijakro premal i

Te dživdinena ando regija kaj isi majbut klizištija hem odronija:

- čhiven godi ko čudna šunibaske signalija save šaj oven signali bilačišasko - phagibe o kaš, jase aver;
- te sijen paše o kanali jase pani, oven spremno sebepi o bajripe e panjesko jase tiknipe e panjesko;
- nek ovel tumen o šajipe te džan sigurno kotar odova than;
- ma soven thaj oven uštine
- šune o signalija ano radio, televizija vaš o zorale bršima.

phuv, posebno ano planinsko regija, panja, kanjonia.

Kana isi i situacija kaj isi klizištija, perela i masa barengri thaj phuvjari. O klizištija aj oven tikne thak bare, sporo thaj sigate, a aktivirinen pe sar posledica:

- bare bršima,
- zemljotresija,
- jaga,
- bare jevenda hem šudripa,
- erozija ano rami e modifikacijakro manušeke terenija thaj
- telune panja.

Te dikhen o bilačhipe savo anel o klizište:

- vičinen o kompetentno agencija ko numero 193 jase 1985
- informišinen e komšijen save šaj oven ko bilačhipe thaj
- ciden tumen kotar i zona klizištija sebepi tumaro sekuriteto.

Упутства после клизишта

- Inčeren tumen po dur kotar i regija savi pogodimi klizištea.
- Šunen o nevišpa save ljegaren infromacije baš o klizištia.
- Obratinen pažnja ko panja, save šaj aven palo odronija.
- Dikhen da li isi dukhavde mannuša jase inčerde ano klizištia.
- Ažutirinen e komšijenge savenge trebujl specijalno ažutiribe - čhave, phure džene thaj invalidia.
- Dikhen thaj mothoven lokalno direktijake te sine čhinvipe elektrikakro, jase drumesko, pruga.
- Sikhaven i šteta čheresri.
- Palje sadinen kašta, ko majsig situacija, sose i erozija šaj anel našaljibe e phuvjakro unčaribasko thaj neve klizištija ando anglalipe.

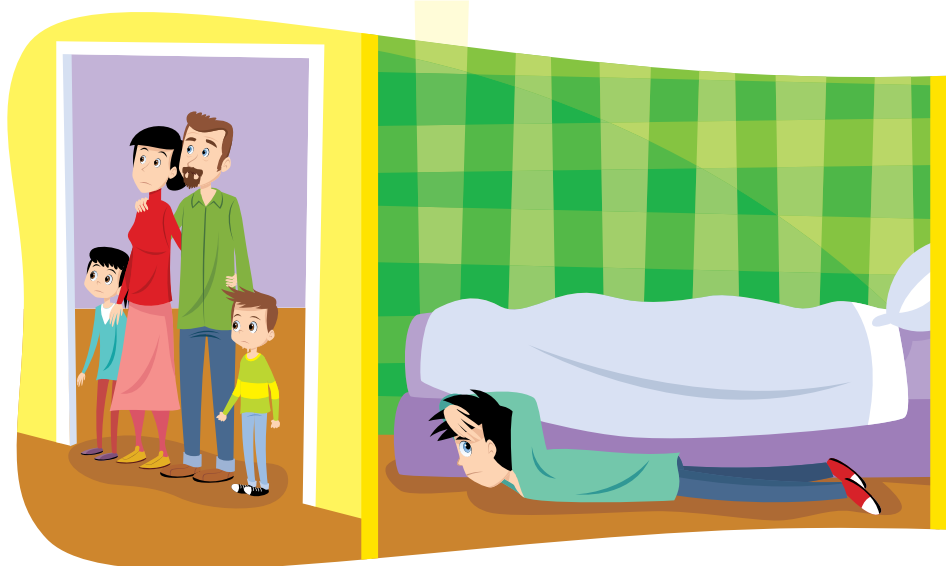

Zemljotresi

So musaj te ćere kana isi zemljotresi?

- Aćhoven mirno thaj kontrolišime hem ma den tumen ki panika. Oven godžate soj varesave zemljotresija samo anglune tresiba thaj so palal odova šaj avel pozoralo.
- Ma ćeren panika!
- Ma našen.
- Teljoven ki phuv, thaj učaren tumaro šero.

O zemljotresi jase tresibe ovela kana našen o tektonske ploće, phiriba e Phuvjakri kora thaj khujbe. I posledica odoleske si tresibe phuvjakro thaj mukljipe bari energija. O zoralipe zavisinel kotar po but buća.

Ki kontra e džandipaske kaj si odola retko pojave, o zemljotresija šaj oven ko majbut situacije. Bahtalipaske, majbut si slabo save na ćeren bari šteta. O zemljotresija šaj dikhon angleder, thaj šaj sikljova sar šaj te arakhamen.

O intenziteti e zemljotresko sikhavel rumipe ando površina phuvjakri. Sikhavel pe bute skalenca sar počmini kotar 12 stepenija. Magnituda zemljoterski sikhavela i jedinica e muklja energijakri ano hipocentar, fundo e zemljotersko. Sikhavipe sar Rihterova skala savi nane upruni granica, numaj dži avdije nigde nane sikhavdi skala zorali 10, ko majbut situacije si dži 9 jedinice.

Direkcije vaš o zemljotresi te sijen ando phandlpe.

- Arakhen o ragavde thana ano ćher: pragija udarengre, zoralo nameštaj thaj aćhoven othe sa dokle trajinel o zemljotresi, jase učaren tumaro šero hem muj thaj garaven tumen ko majsigurno than ćheresko savo sile zorali kontrukcija.
- Ciden tumen kotar o džamija, avrutne zidiya thaj udara thaj sa disostar so šaj perel upral tumende, lusteri jase polica.
- te sijen ko kreveti, xuljen kotar ljesthe thaj mukhen tumen telje hem učaren tumaro šero.
- Aćhoven ćere dok trajilen o tresibe thaj dok na ovel sigurno tumenge te ikljon avri (o rodipe sikhavdža kaj majbut bibahtale situacije si kana o manuš a džan avral kana nane sigurno džajbaske). Kotar o teluno kato ćheresko šaj ikljol pe avri ama dikhnen te ovel majsigurno te ikljon avri.
- sa dži dokle trajinel o tresibe, našen kotar liftija hem stepenice.
- Ma koristinen o lifti.

- Ma ikljoven ki terasa jase balkoni,
- Ma inčeren o police upral tumaro šero,
- Te sijen uzal i učo objekti (čer, marketi, prodavnica) - ačhoven mirno thaj ma čeren panika. Oven po dur kotar o manuša save si ki panika thaj save džan ko udara.
- Oven godžate so šaj avel dži o činavibe i elektrika, thaj o alarmija (jagakre) šaj tharen.
- Nek uvel tumen uvek i lampa thaj o tranzostori baterijenca.
- Odma mudaren sa i elektrika, pani thaj gasi. Te sine tumen vareso thardo, odma mudaren odova.
- Te počmindža jag, pokušinen te mudaren la te na uinformišinen tumare lokalno agencijen.
- Te sine tumen šajipe oven ko timo arakhibaske e dženen save nasvale, dukhavde telel o rumime čera.

Direkcije sar te ponašinentumen kana si o zemljotresi thaj kana sijen ko puterdo droma

- Našen kotar o drumeske lampe (fenjerija), elektrika, kablija, majbaro bibahtalipe si kaj sis konstrukcija, ko inkljobe.
- Te sijen ko drumo, čhibven ki godi o objektia save peren upral, čunkija, crepia, phage džamija, thaj aver.
- Garaven tumaro šero tumare vastenca jase torba.

Direkcija sar te ponašine tut kana isi zemljotresija thaj kana sijen ando phiriba

- Ačhoven te isi šajipe ande trafiko.
- Ma ačhoven uzal o kašta, čera, purča thaj elektrika.
- Nastavinen kana o tresibe ačhol. Našen kotar o drumija, purča thaj rampe save rumime kotar o tresiba.

Direkcije sar te ponašinen tumen kana sijen telal o rumime objekta

- Ma tharen i šibica.
- Ma phiren.
- Učaren tumaro muj varesave kotorea.
- Khuven o cevo ado zido te o sigutne manuša aven thaj džanen kaj sijen. Te sine tumen pištaljka, koristinen. Den glaso te sine tumenge odoja fundoni prilika. Dejbaja glaso šaj khuven opasno materije/prašina ande tumende.
- Ako si upro tumende varesavo materijali, počminen te ciden le po kolaj, arakhen tumari energija thaj arakhen tumen kotar oštra predemtija.

Direkcije pala o angluno tresibe

- Oven spremno palune tresibaske. Ako si o objekti rumimo, nakhen ko aver than bizo panika thaj khupate: i daj e čhavenca, phure, nambrome, invalidia thaj avera.
- te sijen ano rumino objekti thaj osetinena i miriš ano gasi jase dikhena o cidime kablija, ma tharen i momoli sebepi o bibahtalipe jagakro.
- Dikhen isi li nambrome/dukhavde.
- Pratinen o instukcije save dende kotar o kompetentna agencije.
- Koristinen o telefoni kana šaj te na bi avela dži ko phanlipe o telfonija.
- Ma koristinen o vorda te na bi ačhaven o sigutne ekipe te aven thaj ki lengri buti.
- Ma khuven ano čher, pogotovo kana isi dikindo rumipe , jase osetinena i miriš kotar gasi hem ikalde kablija.

Importanto: Raštrakro sezimološko instituti sito nacionalno institucija save isila ćacutne thaj proverime infromacije kotar o zemljotresi <http://www.seismo.gov.rs>

An illustration depicting a scene of environmental concern. In the background, a large red brick factory with two tall chimneys emitting dark smoke is visible. In the foreground, an elderly man with white hair and a beard, wearing a yellow and orange plaid shirt and dark pants, is walking with a cane. He is holding a green cloth with white polka dots over his mouth. To his right, a young boy with brown hair, wearing a green and yellow striped shirt and blue pants, is also walking and holding a blue cloth over his mouth. The scene is set against a light blue sky with dark, stylized clouds. The overall tone is one of environmental awareness and health concerns.

**Tehničko- tehnoločko
bilačipa**

Tehničko-tehnološko bilačipe avena bidžandoj thaj bikontorlisimo kana čerelpe varesave bilače materijenca save si jag, eksplozija, čhoribe, para jsae varesavo terorističko aktiviteti.

Olengi karakterisitka si:

- Sigate sikhavela sastimaske problemia (muka, čhadibe, aksnija, dukhavde jača, lolipe ande trupo, plikija) thaj ko životinjje (aksidentalno meribe e životinjengro, čirikljengro, mačhengro thaj insektija);
- Primetno signalija ando trujalipe (čuro, bilače miriša, čunibasko signalija, čharja)
- Tikno vakhtanesko trajibe, ko aver vas nuklearno thaj radijacija;
- Komplikovano inkeribe i protekcija thaj cidipe o posledice, posebno ko nuklearno hem radijacijakre incidentia.

Kana avel i bilači sisuacija, musaj te čerelpe:

- Te sijan avri, odma jase so posig našen othar - o txan kaj uli i bilači situacija
- Te na sijen dukhavde ažutirinen averen dženen;
- Te sine šajipe, našen ko phandlo objekto;
- Phanden sa o udara thaj pendžere thaj mudaren i klima aparatija thaj avera ventilatorija;
- Koristinen sa o materijalija thaj aparatija dišibaske (katora šejengre, panjale katora, thaj aver vareso);
- Te sijen ano čher, čeren hermetizacija e sobengri kaj sijen bešte lepakoa, čebenca, kotorenca, šejenca sa so šaj ažutirinel tumen);
- Koristine savutne buča save isitumn andi soba čerajbaski (raspiratorja, katora šejengre, gaza, šėja thaj aver vareso), sav e angleder o koritiba ka topinen soda;
- vaš o jača, koristine okola naočare save isi ljen o manuša ande konstrukcije, šejengre katora, thaj aver.
- Te sine vačareibe baš i evakuacija ljen tumenca o bršimeske katora, šėja, sintetičko mateijali savi si rezistentno ko panja thaj šukar khundre.

Ano situacija te sijen kolaj astarde e bilače efektenca (otrovi, tharibe jase fizičko khuvde):

- thoven tumare vasta,
- xuljaven o sočiva,
- odma xuljaven o šeja save kontaminirne, hem čhiven odola šeja ande kanta,
- thoven tumen, pobut panjeja,
- čeren 2% soda bikarbona, (1 kesica soda bikarbona andro 20 g rastvorinen ko 1 litro pani), odoleja ka txoven tumare jača, muj, thaj organija vaš i respiracija, thaj txoven sakova jak bizo pritisko, andro nak pa avral 15 droma,
- roden medicinsko diljaripe te gndindžen te isi tumen varesavo problemi,
- dikljaren majlače tumari rana -tharie,
- ki rana čhiven čisto gaza thaj inčeren šukar, nametinen i mortu sar ked te ovel lepimi, te na avel dži o pobuter šteta,
- e dukhavde manušenje den pobut pani thaj lon,
- kontrolišinen i respiracija thaj
- adžičeren i medicinsko vorda, a tej o emergenco vorda astarde, organizuinen tumare vorda dži o sastimasko instituti.

Te sijen ando vorda:

- ačhoven smireno;
- phanden o džamija thaj ačhaven len phandle, mudaren i klima hem ventilacija,
- roden varessavo čher kaj šaj parkirinen o vorda, a te našti sine odova ačhoven ande vorda,
- tharen o radio thaj pratinen o signalija thaj haberija save den o kompetentan institucije.

Te sijen paše kaj o bilačipe ulo:

- ačhoven godža, thaj pokušinen te arakhen tumen, den vasta averenge te džandžen sar.
- našen kotar o bibaxtalo than majsigate,
- ma ohiren thaj ma zadinen o thana save šaj oven daripaske soske šaj oven opasno hemije,
- pokušinen te učaren tumaro trupo so pobuter thej tumare respiratora organja, nak, muj, šejenca jase varesave avera bučenca.

Ačhoven saste thaj ma čeren panika!

Pratinen o siganlija save dende kotar o kompetentno institucije thaj o signalija save dende kotar o medije.

Kana ačahvdo o darape, trebul te kerelpe akava:

- mandatorno te džalpe ande sastimasko čher thaj te čerelpe jek sastimasko dikljaripe;
- te alo dži i kontaminacija ko than kaj bešen, ciden i prašina e kotorenca save si panjale thaj save dende o kompetentna institucije.

Importanto: Ljen godžake

o vastalipe e darape

brlogoa (šeja, čistibasko

materijali, svakova šej savo

sine kontaminirimo).

Te kamljan te činava

ponauduri kontaminacija,

mandatorno si o brlogo te

čhivelpe ko plastikakre

kese thaj čhivelpe ano

specijalno txan kotar

kompetentno institucija.

An illustration showing two workers in orange protective suits and black gloves handling a large yellow barrel with a black radiation symbol. The barrel is on a truck with a black and white striped pattern. The workers are standing on a brown ground. The background is a light blue and white striped pattern. The text "Nuklearno thaj radiološka bibahtalipa" is written in white on a dark grey background at the bottom of the image.

**Nuklearno thaj
radiološka bibahtalipa**

Nuklearno thaj radiološka bibahtalipa sito bivaxtesko čipota, savo direktno nasvarel e manušen, trujalipe thaj materijalno šukaripe thaj kamen te lelpes posebno napia.

Nuklearno bibahtalipa šaj oven:

- ko kondicije kana si o radioaktivna buća avral i kontrola (fordime, našalde, arakhle jase čordane),
- kana isi kontaminacija e manušengri bi pendžaribasko,
- kana perel o sateliti savo inkerel radiološko materijali,
- kana vozinelpe radiološko materijali.

- Nuklearno bibahtalipe si incidentija save roden posebno napia sebepi o mukljipe i energija ki nuklearno lančano reakcija jase mukljipe o produkti koar i lančano reakcija.**
- Nuklearno farma save šaj anen dži akava sito:**
- nuklearno elektrane,
  - rodibasko reaktoria thaj reaktoria ko ćamcija,
  - skladištija thaj magacin kaj inčeripe esavko materijali,
  - industijsko obektia (manufaktura benzineski).
  - Kompetentno institucija save šaj del signali baš o nukelarno bilačipe si i Agencija vaš o arakhipe kotar jonizirimo zrakia thaj nuklearno sekuriteto ande Srbija (<http://srbatom.gov.rs>).
  - o dizutne save dživdine uzal o regije kaj si daravde, on informišinena pes andro darape thaj protekcija kotar o centralno thaj lokalno medije.

Kana resen o informacije kotar darape, musaj te čerelpe akava:

- te sijen ando vaesavo putardo than, sigate bizo panika khuven andre (čer, jase garavdo than);
- ako sijen pobut avral, angleder o khujbe andre, xuljaven sa o šeja thaj ačhaven avri;
- angleder o khujbe andre odma txoven o vasta, muj thaj šero, bala...
- tharen i televizija thaj o radio sebepi o infromacije kotar i šteta thaj o napia vaš o sastaribe so šaj sasljarelpe;
- posebno arakhen e čhaven, khamne romnjen, phuren, invaliden, nambromen, sar hem čerutne hem komšijen;
- ljen o napia thaj o arakhipe save dende o kompetentna organija jase o medije.

Importanto: Garavipe ando čer jase garavdo than sito o napi savo inkerelpe 24 vakhtani, odoleske bizo panika thaj ma inkljoven kotar o objekti.

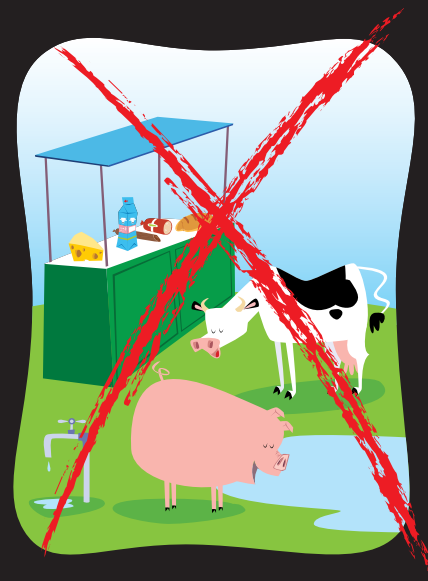
Sa dži na ljen akala informacije save dende tumenge akala službe jase medije, tumen musaj te čeren akava:

- spreminen o buča vaš i hermetizacija e objetosko kote bešte tumari familija (pheren o putarde thana lepakoa ili traka, čebenca, šejenca jase aver);
- vaš o arakhibe o organi respiracijakro spreminen o buča save isi tumen čere: respiratoria, maske save si topime panjeja, gaza, šeja hem aver vasreso;
- vaš o arakhibe o jača, spremine o naočare save akharen o bučarne ki konstrukcija, jase šeja, thaj aver;
- te sine o valjanipe vaš i evakuacija, spremine tumare čerutnen: boršimesko kaputi, balvalesko kaputi, šeja kotar i sintetika, rukavice, khundre thaj aver.

Musaj te džanel pes akava:

- hajbaske korstinen samo okova so isi tume čereste jase arakhle txaneske,
- ma korstinen o pani pijbaske kotar o vodovodi
- ako isi tumen šajipe, angleder o khujbe ko čer phanden sa o rupe kaj tane o dživutre thaj arakhen o pani pijbaske (buanri).
- o dživutre den hajbe sar dende instrukcije o kompetentna organia, a nisar o habe savo si avral o čer, thaj ma mukhen e dživutnen ki poljana.

Ačhoven pi godi, ma paničinen!

Pratinen o instrukcije save dende kotar o institucije!

Terorizmo

O eksamplo vaš o teroristikano atako ki Amerika, Englesko, Japan, Španija, Indonezija thaj Rusija skhaven ko odova so ni o bare sistemia save but berša maren pes e terorizmoa nane imuno ko mukljipe thaj but vakhti avena sar jekhvaresko thaj sar šok. E Serbijake, savi ko fundo te anel o jekhutno sistemi vaš i reakcija ko bimangutne situacije, o šajipe te ovel esavke mothivipa si majbare.

I posledica andar o teroristikano atako si manuškano dživdipe, thaj majbari materijalno šteta, savi musaj te namestinipe sigate, savi ko varesave phuvja džal paralelno rodiba e viktimgo save ačhile dživde. I funkcija e medicinsko thaj komunalno servisi ande lokali sito majimportanto. Kana kerelpe sanacij kotar esavko atako, o efikasno thaj sigate bbutikeripe si majbaro, posebno ako sine atako ko manuša, sebepi o tiknaribe e zarazno nambormipa. Odoleske, o plani sanacijako si inkluzivno programi ko bibaxtale situacije.

So šaj čeren te oven spremno baš o teroristikano atako?

Musaj te dikhen save si potencialno darape thaj šteta ando tumaro trujalipe. Palo odova, vačaren tumare čherutnenca, komšijenca, thaj kolalno komunitetea. Jehke khupate čeren plani evakuacijakro thaj čeren definicija savutne planesko vaš o terorizmo.

Ano fundo po lače spremibasko, musaj te:

- čerelpe plano komunikacijakro
- jekhutno khupakro than
- spreminipe o hajbe te sine situacija te našelpe kotar čer (medikamentia, personalno lila, čebe, lampe, love...)
- dikhen thaj dogovorinen o plani evakuacijakro o skole kote tumare čhave thaj firme kaj čeren buti.

O direktive palo teroristikano atako si akava:

- ačhoven smireno thaj strpime;
- šunen o radio thaj i televizija;
- pratinen o godžaipe dendo kotar o kompetentno institucije;
- ako sine o atako paše, dikhen savi i šteta lampa, ma tharen o momolja thaj i elektrika, šibice, jaga;
- dikhen isi li jaga jase gasi;
- mudaren sa o aparatija;
- arakhen o dživdimata tave othe;
- dikhen majbut uzal tumaro bešipno than thaj ažutirine varese manušeske.

Ako sine i sitacija te čerelpe evakuacija:

- uraven tumen tato - pantole, tate šeja, khundre, te šar arakhen tumen
- ljegaren tumare kherutne dživimata;
- phanden o čer;
- koristinen o drumeske signalija save dende kotar o agencije.

Evakuacija:

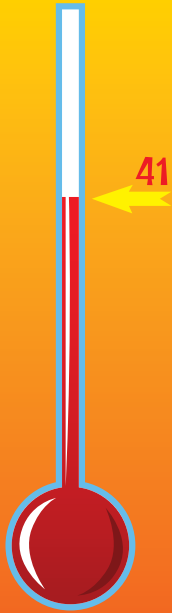
Ako o kompetentna institucije roden te mukhen tumaro čer, išilen šukar napi te den tumen odoja informacija thaj musaj te šunen olen.

Pratinen o radio thaj i televizija sebepi o informacije thaj instrukcije.

**Ekstremno
vakteresko uslovja**

Ekstremno tatipa - tatipasko nasvalipe

Tatiasko khujbe si jek kotar o majphare komplikacija temikano stesi. Dži akaja situacija avela kana si uće avrutne temperature thaj majbaro procento čindipe e vazduhosko, sar hem kotar majbut butikeripe. Sebepi o tatipa, avela dži o baro ućipe i TT prekal o 41 stepeni C ko majtikno vakhatni (10-15 minutia).

O simptomia tatipaske si:

- ući temperatura (prekal 41 C)
- šuki thaj tati mortij;
- phari respiracija;
- tahikardija (sigate čeribe e vilesko 160-180 adno minuti);
- dukh ando šero, umoribe,
- muka hem čhadibe, grčia thaj nasigurno phiribe;
- našaljibe o godžaver vakheribe;
- na terljibe.

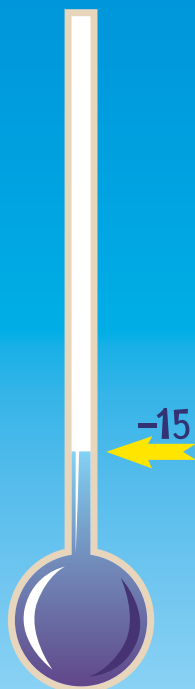
Tej esavke o simptomija tatipaskre, musaj te ko majsi situacije teljaripe i temperatura thaj delpe ažutiribe e džesneske.

Musaj te:

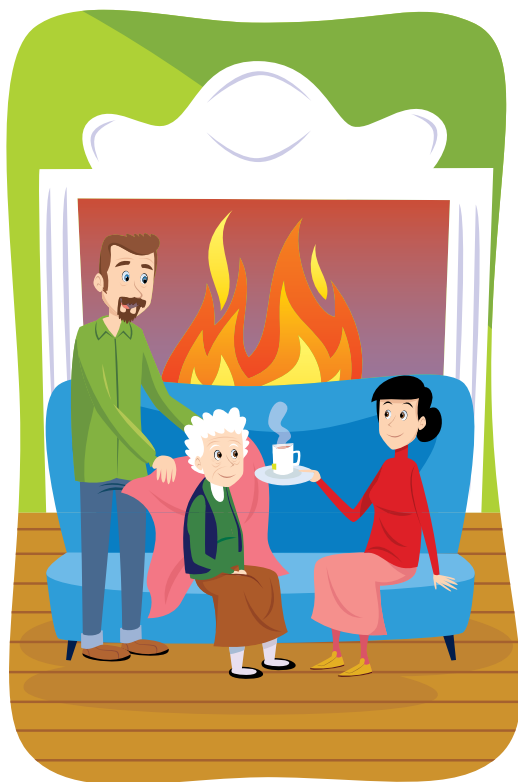
- Ijegarel pe o manuš ko šudro objekti, jase ladovina,
- cidelpe o majbut šeja so isles;
- čhoren šudro pani pe leste, thak kerele psar ventilacija vayuhoa;
- dejbe pani - pijbe biyo kofeini thaj alkohol, tej sine ko godžaver kondicija.

O tatipasko khujbe si sar sunčanica, samo soj i razlika so na mora te zavisinel samo kotar o kham. Sar o fundomi prevencija delpe rekomendacija vaš o uravipe, lače kolorija thaj materijali, šudripe, redovno rehidreatacija thaj aver.

Ekstremno šudripe - iveske balvala thaj šudripe

Zorale iveske bršima, ivesko šudripe, thaj butbešipne ande šudre temperature šaj anen dži i hipotermija ko džene thaj čeren paraliza o dživdipe thaj funkcionisibe o komuniteti (činavibe i elektrika thaj pani, činavipe o saobraćaj, panja hem slično).

Generalno instrukcije:

- arakhen pobut kašta thaj habe
- Arakhne tranzistorija baterijence te alo dži o činavdipe e elektrikakro
- Nek ovel tumenge tato ano čer kobar šaj;
- Ma mukhen e čhaven avri;
- Uraven tumen šukar.

Te dikhlen o simptomija vaš i hipotermija (šudripe):

- Ijegaren le-la ko tato than;
- tačaren prvo o centralno kotor e truposko;
- den le-la te pijel tate sokija thaj pani;
- so posigate organizuinen transporti dži o medicinsko institucija.

Instrukcije vaš o ivesko balval:

- Tharen o radio jase TV sebepi o informacije kotar o vaxtani thaj o sgnalija;
- Štedinen o benzini thaj o kašta.

Instrukcije vaš o iveske balvala kana sijen avri:

- Džan ko sigurno than thaj ma arakhen tumen ko iveski balval.
- Arakhen tumare truposke kotora)muj, eksretemiteti).
- O šeja trrebul te oven šuke.
- Obratinen pažnja ko mrazo,
- Arakhen tumen kotar hipotermija: tresibe, mukljipe, sojbe, našaljipe o godavipe, pharipe vaš o vačaribe, dezorijenti)
- te musaj te vozinen - čhiven o lancija thaj vozinen diveste thaj mothoven tumare familijake
- Našen kotar uće konstrukcije, uće kašta. ograde, telefonsko kablija hem elektrika.

Mrazo

Posebno pažnja trebul ko regije kaj čerelpe mrazo. Oven angleder informišime andro vahtani thaj drumesko trafiko, thaj dikhen te ovel tumen jevendesko materijali vordengo. Te phirden avral, dikhen te ovel tumen šukar tate šeja thaj oven pažljivo te na khuvendumen jase peren ko drumo. Čistinen o drumija anglal tumare čhera, buća, marketia. Ciden o ledo kotar krovo hem o terase.

Balvala thaj develski jag

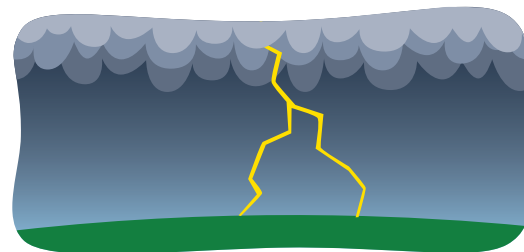
O daraipe kotar o balvala čeren o zorale balvala, but bršima, develski jag thaj ledia.

Kana si but zorale balvala, a tumen sijen andre, musaj te čeren:

- arakhen sa o materijalija save šaj našen kotar i balval thaj čeren bari šteta jase dukhaven varekas;
- arakhen o džamija thaj avrutne udara, phanden sa;
- našen kotar i čerajbaski soba, panjeske bućenca, elektrika thaj avera sastronale materijalenca soske sito majlače provodnikija.

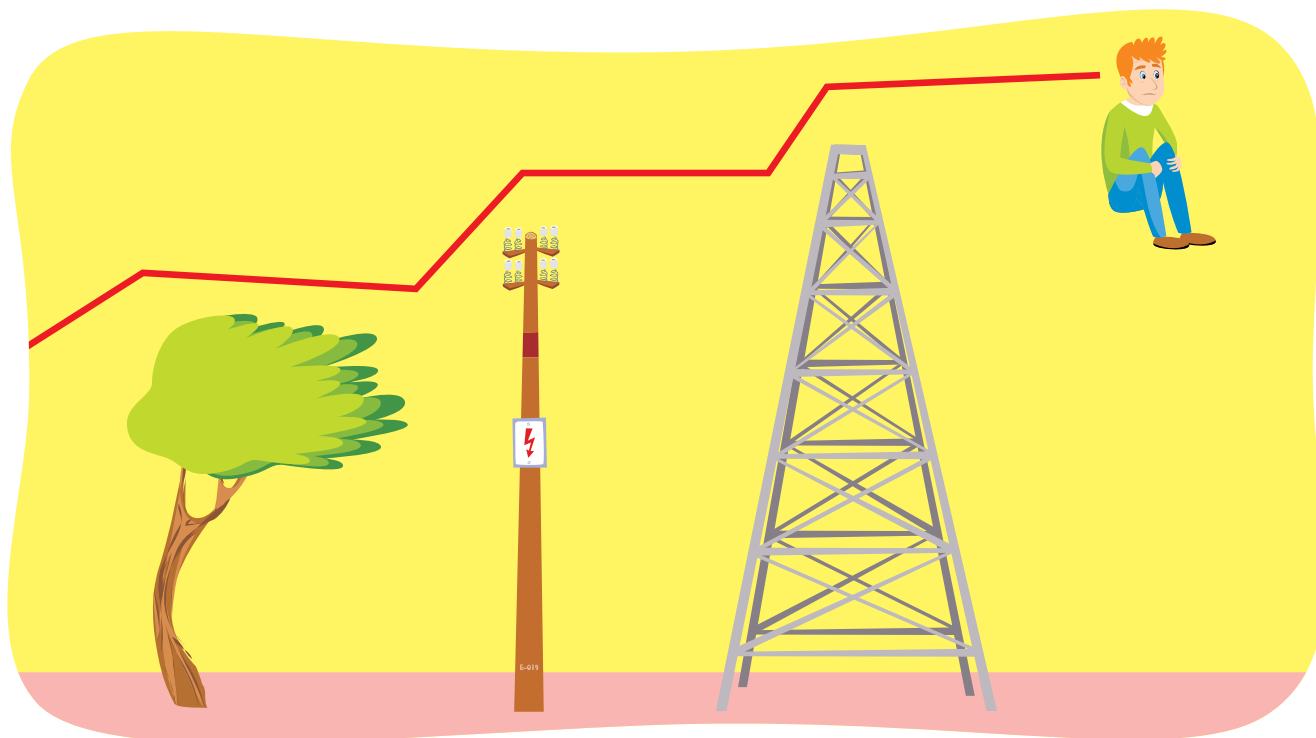
O duripe baš o balvala šaj dikhen:

- račuinen o vahtani kana khuvdža i develski jag ko sekunde
- ododva vahtani delin trinenca tsar te džanen kobor si dur i develski jag

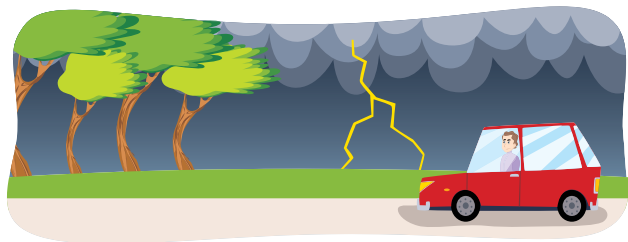
Akava duripe sito indikativno sebepi i develski jag šaj avel but sigate upral tumari regija. Čeren sa so šaj angleder te i develski jag avel ko tumari regija. Ljen godi, sa o mothovde instutrkcije šaj bajraren o indikacije vaš o tumaro sekutieto hem našaljipe. O atmosfersko čučipe sito opasno, na dikhona thaj o sekuriteto nikeda nane garantuimo.

Te sijen avri, musaj te džanen:

- ciden tumen kotar o uće strukture (stubia, bandere) thaj oven ki godi soj sigurno te oven dur kobo odova učipe;
- našen kotar o uće konstrukcije, uće kašta, elektrike, telegonska kablia;
- arakhen tumen ko vareavo čer, vorda ano nane tumen šajipe odoleske, bešen pi phuv;
- ma terdžoven uzal o vordon jase čera kaj našti arakhen sigurno than;
- te sijen ano veš, arakhne tumen tel o tikne kašta - nikeda ma bešen telal o bare kašta po puterdo than.
- našen kotar o granice maškar o veša thakj poljana, majlačhe oven ko veš;

- našen kotar o poljane, bregia thaj planine, obale thaj panjale situacije;
- ma astaren ko kišobrani thaj avera sastrunale elementija (materijali baš astaribaske maće, golf thaj aver);
- ma oven paše uzal o sastrona;
- ma terdžoven pravo, teljoven ki phuv, te sijen khupate, inčeren distanca 5 metria maškar.

Te sijen ande vorda kana si zorale bavlala:

- terdžoven o vorda uzal o drumo po dur kotar i eletrika jase kašta savo šaj perel po vorda;
- ahoven ko vorda thaj tharen i pozicija dok na nakhela i bavlal;
- phanden o džamija thaj ma zadinen o ssastronale elementia;
- našen kotar o panjale drumu.

BMB

Bieksplodirime mudaribaske buča

Jek kotar i poldesica maribaske ko amari regija sito o mudaribaske buča save astarsile ko regioni. O razlogija soske si pana dživde si but thaj aver thaj aver: tehničko-tehnološko natura, na efikasno vastalipe, ačahvipe thaj aver.

Isi darape soj o bieksplodirime buča palo varesavo vakti thardžona jase oven detonirime.

Sebepi o darape kotar akala eksplozije, i rekomendacije si te na zadinen akala bieksplodirime buča, na ciden hem na garaven (fordibe ando bunari, kanali, pani, jase avera thana), ma parunen thaj demontirinen, tharen thaj aver. Kana pratinen akala instrukcije, isi tumen šansa te oven saste tha ko lači situacija, sar hem te dživdinen ani sasti regija.

Odma vičinen e policija ko numenro 192 saje o Centro vaš o informišibe ko 1985, mothoven ko sijen thaj kotar vičinena, mothoven so arakhlen thaj sar dikhol odova so arakhlen, hem isi li varesavo trujalipe paše.

Instrukcije so te ćeren kana arakhlen BMB

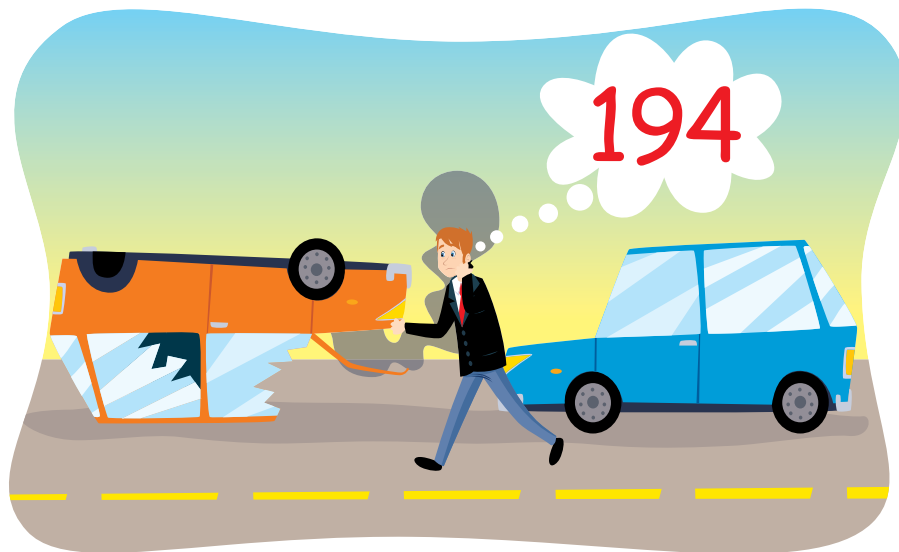
- Ma zadinen!
- Ma ciden!
- Ma tresinen!
- Ma khuven!
- Ma forden!
- Ma demontirinen!
- Ma tharen!
- Markirinen!
- Mothoven avereske!
- Obezbedinen!

Trafikakro bilačhipa

Preventivno procedure e dizutnengro

Sar te tiknarelpe o rizuko kotar o potencialno bilačhipa, musaj angleder o drumo te čeden o informacije kotar o vahtani, trafikoski situacija thaj butikeripe ano drumo hem aver so šaj arakhel tumen do drumo.

- Kana si bilači situacija ano drumo, o arakhibe e manušíkano dživdipasko si prioriteti.
- Mothoven ko ažutiribasko servisi - policija 192, jagačhavde ko 193 thaj sigalo medicinsko servisi 194.

Operativno procedura e dizutnengi ko than bilačhipasko

- Kana si trafikakro bilačipe odma vičinen ko numero 1985, 192, 194 thaj 193.
- Posebno dikhen dali vozimo varesave radioaktivna materijalia, tharibaske materijalia thaj te mothvite e manušenje te džanen soj i sitacija po seriozno thaj so šaj avel dži o čhoribe odole bučengro.
- Obezbedinen thaj markirinen o bilačo than sebepi te na avel pale dži o bilače situacije, tharen o lampe thaj te sijen ko šajipe mudaren i jag e aparsternca save isitumen.
- E dukhavde manuše musaj te na ciden, te valjandža musaj te ciden le kotar bibaxtalipe.
- Ažutirinen e dukhavdenge (mukhen lesko muj ki phuv, thaj čhiven i čeba telal lesko šero thaj aver), iranen lje ki strana, thaj osigurinen lači respiracija.
- Te sijen ande than kaj o bilačhipa ulo, ažutirinen e dukhavde džeenenge. Ma dozvolinen te astari tumen i panika thaj činavi te ažutirinen averenge. O procedure ažutiribaske inčeren smireno thaj godža.
- Te isi tumen vorda, a arakhljen tumen ko bilačo than, kana ažutirine e dukhavden, čeren transporti dži o sastimaski institucija.
- Adžičeren o sastimaska ekipe ko than - Ma džan dur, sem ako na ažutirinen a vere džeenenge jase transportuinen a dukhavden, pratinen o instrukcije save dende o kompetentna institucije.

Ažutiriba

O procedure kana delpe ažuritibe si akala:

- sigutne mere baš o spasibe dživdipasko;
- vičibe ko ažuritibe;
- medicinsko intervencija
- sastimasko arakljipe

Kana ažutirinen e dukhavde džene o prioriteti si te arakhipe olesko/ olakro dživdipe, čhinavipe o komplikacije, thaj sigutno sastipe.

O hitna mere bao o spasibe o dživdipe asrarena o than kaj sine o bibahtalipe, markiribe o than, arakhipe o dukhavden kotar o nevo dikhavipe, sar hem dijbe ažuritibe e dukhavde dženege, jase:

- čhibe e dukhavde ko stabilno pozicija;
- o mere sastipaske thaj dživdipaske e džene savo soi bigodžakro thaj savi na dela o signalilja dživdipaske (nane respiracija thak o vilo na čerela) thaj
- čhinavdipe o rata.

Kana den ažuritibe, koristinen o materijali kotar o seti ažuritibasko thaj avera materijalija uzal tumende.

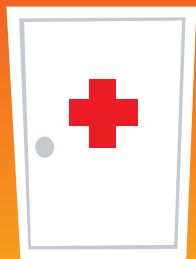
Sar te kamljen te ažutirinen, musaj te ovel tumen:

1. Set vaš o ažutiribe savo si:

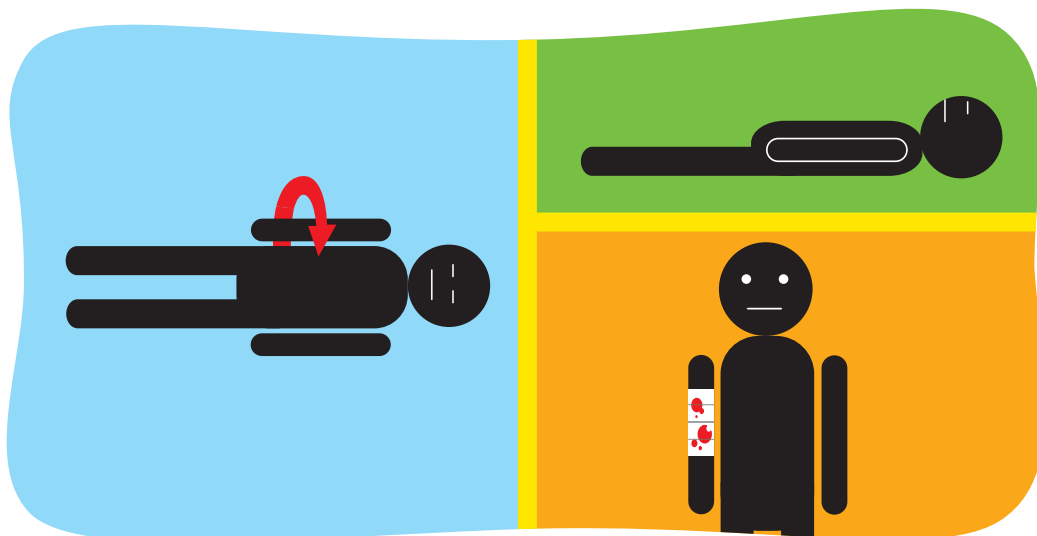
- individualno gaza jeke jasutkoa (12cmx10cm), 1 kotor;
- kaliko phandli traka (zavoj) - (8cmx5cm), 2 kotora;
- kaliko phandli traka (1m), 1 kotor;
- kaliko phandli traka (1/2m), 2 kotora;
- sterilno gaza (1m), 1 kotor;
- sterilno gaza (1/2m), 2 kotora;
- sterilno gaza (1/4m), individualno seti (80cmx25cm), 4 kotora;
- hanzaplast, saniplast thaj aver (10cm x8cm), 2 kotora;
- trougaono kotor (100cmx100cmx140cm thaj thulo 20x19), 5 kotora;
- sanitetsko vata, 100 gr;
- rukavice jeke koristibaske, 5 kotora;
- makaze, 1 kotor;
- maska vaš i respiracija, 2 kotora;
- termo alufolia, 2 kotor;

2. manual vaš i kontaminacija

- soda bikarbona.

Vičinen
194

Dejbe o ažitiribe

Kana adžikerena o ažitiribe, stalno dikhen o sastimaski pozicija e dženeski, ma muklhen lje sem kana čerelpe i procedra vaš o ažitiribe save ljeljen thaj inčeren tumen odolesa:

- Maj angle ma čeren šteta.
- Ma čeren pobut nego so kamplae tumendar.

Ažitiribasko vičinibe

Odma mothoven ko sastimasko servisi ko numero 194. Te nekoj aver bvičindža i sastimasko servisi, roden to čerel tumenge konfirmacija so vičindža.

Kana vičinen o sastimasko servisi, musaj te mothoven ko sijen, mothoven so sijen o dđeno savo ažitirinel ko bibaxtalo than, den tumaro numero telefonesko thaj den tumare data:

→ kaj sine o bibaxtali situacija

→ so ćacutno sine - den deskripcija savo bibaxtalipe sine, šajipno darape kotar i jag, pani thaj gasi, ortovno materije, specijalno vakxtesko uslovja.

→ numero, sex thaj berš e dukhavdesko

→ save dukh isi le o dukhavdo - dikhen tumen korkori savo dukhavdi rana isile, nambromipa.

Adžičeren te den tumen o palune instrukcije thaj pučimata.

Čeren konfirmacija so xaljiljen sa. I disksusija agorinel o manuš kotar o servisi.

Ako o avibe o sastimasko servisesko našti avel, organizuinen tume o transporti dži o sastimasko agencija.

Dejba o sastimasko ažitiribe, na sasljaripe samo o dukhavde thana, delpes hem emotivno suportu e dženeske savo si bibaxtalo. Den zoralipe e bibaxtaleske!

Palomothovipe

Anglal o tumende isitumen i Publikacija vaš o bibahtale situacije savo ka ažutirinel tumen te čeren tumaro Familijakro plani vaš o bibahtale situacije. Akava sito o vičibe te penžaren tumen pobut e elementija save anen arakhipe thaj siguripe save ažutirinel tumen svakova dive te ovel lačo tumenge thaj tumare familijake bilo kuri te trajinen. Džanen so sa akala informacije ko akaja publikacija bazirime ko lumijakre rezultatija thaj rodipa ko akaja regija, hem ko ekperience save bazirime ko aver thaj aver natrualno katastrofe sve sine ko amari phuv palune berša.

Amaro napi sine te mothova loko akcesi fundone informacijenge save ka lačahren o mukljipe ko bilače situacije., hem soj majimportanto angleder on aven. Amen dingjam zori te inčera sa okola bibaxtalipa save sine ko amari phuv. Disave bilače situacije nane često thaj nane daripe olendar, no, pendžaren tumen olenca.

Gndinaja so nane lače te ignorisina o riziko, thaj te gndina so o katastrofe na utičinen ko amende. But si po lače te ovel amenge ki godi akala situacije save šaj oven thaj te ova ki pozicija te reaguina.

Amen gndinaja soj o bazično koncepti čačutno tumenge: savutno dizutno si o subjekto ano sistemi arakhibasko ko bilače situacije. Čačutno, okova dženo savo džanel te ponašinipe ko esavke situacije, save god odola rizikija te oven, anela peske thaj pe familijake jek doza arakhljipaski, hem čerel o butikeribe e sastimaksi ekipakri po lače.

Sigurno sijam so akaja publikacija ka ažutirinel tumen majlače te panirinen tumaro odgovori te tiknaren o eventualno riziko kotar o bilače situacije.

Notari

O numero e sigutne servisesko

Jagačhavde

193

**Sugutno medicinsko
ažutiribe**

194

Policija

192

**Raštrakro centro vaš
o informacije**

1985

**Europakro numero vaš
o bilačhe situacije**

112